

Het zit bij nader inzien heel anders

Het is altijd spannend om te zien hoe iemand terugkomt op een overtuiging waar hij ooit oprecht in heeft geloofd. Een paar dagen voor zijn 88ste verjaardag maakte John Paul Stevens, al 32 jaar lid van het Amerikaanse Hooggerechtshof, bekend dat hij bij nader inzien tegen de doodstraf is.

Stevens maakte er geen dramatische bekering van. Een vonnis van het hof liet hij vorige week vergezeld gaan van een nuchtere schriftelijke verklaring dat hij, op basis van zijn ervaring, tot de overtuiging was gekomen dat rechters en volksvertegenwoordigers vasthouden aan de doodstraf „uit gewoonte en onoplettendheid”, en niet na een „acceptabel proces van afwegen”.

In 1976, amper zes maanden nadat hij zijn zetel bij het hof had ingenomen, was Stevens een van de co-auteurs van een vonnis dat in de decennia daarna als basis voor de doodstraf zou dienen. Maar nu, „1.099 executies later” zoals een Amerikaanse krant opmerkte, is hij tot de conclusie gekomen dat het „zinloze en node-loze beëindigen van levens” in strijd is met de grondwet. Al doende leren, *learning on the job*, zei Stevens een paar jaar geleden al eens, is essentieel bij rechtspreken.

De ontwikkeling van ‘voortschrijdend inzicht’, voor Stevens een individuele ervaring, is zeker zo boeiend (en voor buitenstaanders beter te volgen) als het om een collectief proces gaat. Toeval is ook daarvan nu een opmerkelijk voorbeeld te zien, zij het op een heel ander terrein dan de doodstraf. Onder Amerikaanse denkers over internationale politiek groeit een pijnlijk besef: we hebben er de afgelopen jaren naast gezeten, niet alleen met ‘Irak’, maar met onze hele kijk op de wereld.

De grote verwachting dat na het einde van de Koude Oorlog een nieuw tijdperk was aangebroken waarin de politieke machten in de wereld naar elkaar toe zouden groeien is verkeerd gebleken, moet bijvoorbeeld Robert Kagan nu constateren. Na de val van de Muur en de ondergang van de Sovjet-Unie zou ‘het einde van de geschiedenis’ zijn ingeluid, in de beroemde woorden van Francis Fukuyama. Er waren geen serieuze ideologische alternatieven meer voor het systeem van de liberale democratie zoals we dat in het Westen hebben. En dat model zou dus ook het voorland zijn voor de rest van de wereld.

„Wat meer scepsis was op zijn plaats geweest”, schrijft Kagan nu in een artikel in *The New Republic*. Volgende week verschijnt een boek van zijn hand met de veelzeggende titel: *The Return of History and the End of Dreams*. Het artikel geeft daarvan alvast een voorproefje onder de kop: Het einde van het einde van de geschiedenis.

Nu waren er ook begin jaren negentig al heel wat mensen die betwijfelden of we werkelijk getuige zouden zijn van de door Fukuyama beloofde triomftocht van het westerse liberalisme. Maar dat maakt de poging van Kagan om de verkeerde diagnose onder ogen te zien niet minder interessant.

De harde werkelijkheid dwingt

Kagan tot die erkenning. Supermacht Amerika is niet de onbetwiste leider van een ‘unipolaire wereld’. En nationale economische groei blijkt toch heel wel samen te kunnen gaan met autoritair landsbestuur.

Rusland en China laten zien hoe open economische activiteit kan opbloeien, terwijl politieke activiteit onderdrukt wordt. „Twee van de grootste landen van de wereld, met meer dan anderhalf miljard mensen en het op één na grootste en het op twee na grootste leger, hebben regeringen met een autocratische vorm van bestuur die wel eens voor de voorzienbare toekomst aan de macht kunnen blijven.”

De vraag is natuurlijk waar dat besef toe leidt. Voor Kagan leidt het niet alleen tot een relativering van de macht en invloed van Amerika en het Westen. Het brengt hem er ook toe zich te verdiepen in de motieven en belangen van die twee grootmachten die blijkbaar voor een andere weg kiezen dan de onze. En, tekent hij daarbij aan, je kunt voorlopig niet zeggen dat de bevolkingen van Rusland en China het oneens zijn met de keuzes van hun leiders voor autoritair bestuur.

Die leiders mogen hun geloof in het communisme hebben verloren, dat wil niet zeggen dat ze nergens meer in geloven. Ze geloven in het belang van politieke stabiliteit in eigen land en in een sterke centrale regering. En in de internationale verhoudingen staat respect voor nationale soevereiniteit bij hen hoog aangeschreven. Daarom, zegt Kagan, was de Kosovo-oorlog in 1999, toen de NAVO Servië bombardeerde zonder instemming van de Veiligheidsraad, voor Rusland en China een dramatischer keerpunt dan de Irak-oorlog in 2003.

Poetin, en de leiders van China, maken zich met reden zorgen over Amerikaanse en Europese politici die zending bedrijven met hun model. En dus geven ze tegengas, steunen ze andere autocratisch geregeerde landen en „verliest het Westen zijn monopolie op globalisering”. Dat zo’n boodschap bij een deel van de wereld in goede aarde valt, betoogde vorige week ook de Singaporese intellectueel Kishore Mahbubani in deze krant.

Met deze inzichten kunnen politici hun voordeel doen. Maar dat zou ook van hén een erkenning vragen dat het missionaire beleid van verbreiding van democratie over de wereld helaas wel eens contraproductief kan zijn. En dat de tijd dat we kunnen spreken over een ‘wereldgemeenschap’ voorbij is, omdat Chinezen, Russen en Amerikanen nog altijd in heel verschillende werelden blijken te leven.

De Amerikaanse presidentskandidaten zijn met andere dingen bezig. Maar wie in november tot president gekozen wordt, zal heel wat minder tijd hebben voor *learning on the job* dan opperrechter Stevens.

Juurd Eijsvoogel is redacteur van NRC Handelsblad.

▶ Artikel Kagan via nrc.nl/wereld. Reageren kan via nrc.nl/eijsvoogel